Pääsihteeri Petri Toivonen

Lausunto Turvallisuuskomitean roolista kokonaisturvallisuudessa sekä viranomaisyhteistyöstä ja sen kehittämistarpeista

Puolustusvaliokunta on pyytänyt Turvallisuuskomitean pääsihteeriltä lausuntoa komitean roolista kokonaisturvallisuudessa sekä viranomaisyhteistyöstä ja sen kehittämistarpeista.

Suomalainen koko yhteiskunnan kattava varautumisen yhteistoimintamalli *kokonaisturvallisuus* toimii erinomaisena pohjana nykyisessäkin turvallisuuspoliittisessa tilanteessa ja on yhteensovitettavissa NATO-jäsenyyden vaatimuksiin. Mallin toimivuus edellyttää sen tunnistamista sekä sen tueksi perustettujen yhteistoimintaelimien, kuten Turvallisuuskomitean (TK) tehokasta käyttöä. TK:n etuna on kaikkien keskeisten toimijoiden osallistaminen yhteiskunnan varautumiseen liittyvien kysymysten ratkaisuun. Vakiintuneiden yhteistoimintaelimien käyttö auttaa tilannekuvan koostamista päätöksenteon tueksi. Tilapäisten koordinaatioelinten kanssa ei päästä samaan kattavuuteen eikä tiedon jakoon, vaan päätöksenteko helposti pirstaloituu. Pidemmällä aikavälillä on kuitenkin tarkasteltava uudenlaisen suunnittelu- ja valmisteluelimen perustamista varautumiseen liittyvän päätöksenteon tueksi.

Turvallisuuskomitean rooli kokonaisturvallisuudessa

Kokonaisturvallisuuden malli on hyväksi havaittu kansallinen varautumisen yhteistoimintamallimme, mutta sen käytännön toimeenpano vaatii jatkuvaa huolenpitoa ja kehittämistä – siinä kannattaa hyödyntää pysyviä varautumisen yhteistoimintaelimiä kuten Turvallisuuskomiteaa. VN:n asetuksessa Turvallisuuskomiteasta (77/2013) todetaan, että Puolustusministeriön yhteydessä toimii Turvallisuuskomitea, joka avustaa valtioneuvostoa ja ministeriöitä. Komitea on kokonaisturvallisuuden alalla toimiva varautumisen pysyvä yhteistoimintaelin ja tarvittaessa häiriötilanteissa asiantuntijaelin – käytännössä se on ainoa yhteistoimintaelin, jossa huomioidaan koko yhteiskunnan turvallisuusnäkökulma (viranomaiset, elinkeinoelämä, järjestöt myös alue- ja paikallistasolla sekä kansainvälisesti).

TK ei ole operatiivinen toimija, mutta vallitsevassakin turvallisuuspoliittisessa tilanteessa sitä kannattaa hyödyntää mandaattinsa mukaisesti päätöksenteon tukena laajoissa yhteiskunnan varautumista koskevissa asioissa. Komitea voi tehtävänsä toteuttamiseksi antaa lausuntoja ja tehdä aloitteita kokonaisturvallisuuteen liittyvissä asioissa ennakoivaa varautumista koskevien laajojen ja tärkeiden asiakokonaisuuksien yhteensovittamista koskevista kysymyksistä.

Yhteiskuntamme kriisinsietokyvyn, resilienssin, kehittämisessä meillä on jo olemassa koko yhteiskunnan varautumisen huomioiva työkalu – ”kansallinen resilienssikomitea” eli TK. Nato-integraatioprosessiin liittyvä ja Naton 2022 Strategisessa konseptissa määritetty kansallisen ja kollektiivisen resilienssin vahvistaminen osana liittokunnan puolustusta ja pelotetta sekä EU:n direktiiveissä määritetty kansalliset resilienssin kehittämisvelvoitteet on luontevaa poikkihallinnollisesti tarkastella kokonaisuutena TK:ssa kansallisen kannanmuodostuksen tukemiseksi.

Turvallisuuskomitea täyttää 1.2.2023 10-vuotta. Siinä vaiheessa on paikallaan reflektoida TK:n roolia, siinä onnistumista ja mahdollisia kriisijohtamisen mallimme kehittämistarpeita. Suuria muutoksia ei kannata kuitenkaan tehdä kriisin ollessa päällä, vaan ennemmin vahvistaa olemassa olevia rakenteita ja niiden rooleja varautumisen toimintakyvyn tukemiseksi. Kriisin jälkeen mahdolliset muutokset kannattaa tehdä parlamentaarisesti koko yhteiskunnan uhkamallit huomioiden vakaan harkinnan jälkeen. Tarkastelussa on syytä huomioida, että TK:n kaltainen asiantuntijaorganisaatio tarvitaan joka tapauksessa riippumatta siitä, mikä on poliittinen tahtotila kokonaisturvallisuuden tulevaisuudesta Suomessa. Esimerkiksi Kansliapäällikkökokous ei foorumina kykene käsittelemään kokonaisturvallisuutta siinä laajuudessa ja syvyydessä kuin TK.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Turvallisuuskomitea
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
tk@turvallisuuskomitea.fi
www.turvallisuuskomitea.fi

Viranomaisyhteistyö ja sen kehittämistarpeet

Viranomaisyhteistyöllä on Suomessa pitkät perinteet – siinä on paljon onnistumisia, mutta alati myös kehitettävää rajallisten resurssiemme tehokkaaksi käyttämiseksi. Koronapandemian oppien perusteella kokonaisturvallisuuden mallissa erityinen tarve yhteensovittamiselle on hallinnonalojen saumakohdissa. Myös johtamisrakenteen on toimittava pitkittyneessä kriisissä sekä mahdollisessa monihäiriötilanteessa. Vaikka siiloutumista esiintyy ja kehitettävää onkin, niin meidän kannattaa silti olla ylpeitä pitkäjänteisestä varautumistyöstämme Suomessa.

Kokonaisturvallisuuden yhteistyömalli perustuu toimivaltaisen viranomaisen periaatteelle. Tämän hyvän periaatteen tueksi tarvitaan jo normaalioloissa luodut valmiit rakenteet ja toimivaltuudet, tilannekuvajärjestelmä ja kyky tuottaa siitä nopeasti tietoa päätöksentekijöiden tueksi sekä yhteinen tilanneymmärrys siitä mitä ollaan tekemässä, millä resursseilla, miksi ja koordinoidusti miten. Tämä vaatii pitkäjänteistä yleisen tietoisuuden ja osaamisen kehittämistä kokonaisturvallisuutemme mallin periaatteista ja toimijoista. Tämän huomioimista esimerkiksi opetussuunnitelmissa sekä virkamiesten koulutuksessa on syytä tarkastella yhteistyömallin käytännön kehittämiseksi.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (YTS) antaa perusteet viranomaisyhteistyölle, mutta sen käytännön toimeenpano vaatii tuekseen pysyvien poikkihallinnollisten varautumisen yhteistoimintaelimien hyödyntämistä. YTS:ssa on määritetty, että valtioneuvostotasolla kukin ministeriö vastaa varautumisen seurannasta ja kehittämisestä. Valtioneuvostossa on varautumisen pysyvä yhteistyöelin, Turvallisuuskomitea, joka muodostaa yhteisen tilannetietoisuuden varautumisesta ja valmiudesta. Tällä hetkellä TK raportoi yhteiskunnan turvallisuuden tilasta valtion ylimmälle johdolle vuosittain. Raportoinnissa seurataan, miten Yhteiskunnan turvallisuusstrategia on elänyt ajassa ja vastannut sen haasteisiin. Tätä prosessia kannattaa kehittää ja yhdistää käynnissä oleviin muihin tilannekuvatöihin.

Johtaminen vaatii hyvää tilannekuvaa ja yhteistoimintaa. Vallitsevassa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa tarvitaan poikkihallinnollista tilannekuvajärjestelmää, ennaltaehkäisevää kynnystä sekä kansallista termistöä kynnyksen määrittämiseksi ja vastuita tällaiseen toimintaan vastaamiseksi. Toimiva tilannekuvajärjestelmä tukee Suomen turvallisuutta ja auttaa välttämään yhteiskunnan toimintakykyä vaarantaviin tilanteisiin ajautumista antamalla aikaa parlamentaariselle päätöksenteolle.

Onnistuneen kriisivasteen pohjatyö kaikilla hallintotasoilla tehdään jo ennen kriisiä yhteisvoimin poikkihallinnollisella ja elinkeinoelämän sekä järjestöjen tukemalla ennakointityöllä. Se harvoin tapahtuu itsestään, siihen pitää kannustaa ja sitä kannattaa myös valvoa, vaikka se olisi velvoittavaakin. Kriisijohtamisen on sovitettava yhteen eri tasot ja toiminnot. Se vaatii opetusta, suunnittelua, yhteensovittamista, yhteistyötä ja harjoittelua eri tasoilla ja eri toimijoiden välillä sekä ennen kaikkea johdon sitoutumista. Kaikkia näitä on tehtävä myös kansainvälisesti yhdessä muiden maiden kanssa.

Jotta toiminta kriisitilanteissa on tehokasta, kriisijohtamisen mallia ja sen toimielinten käyttöä pitää harjoitella ja testata sekä sen pitää elää myös ajassa. Kriisijohtamisen mallin on oltava riittävän joustava ollakseen käyttökelpoinen myös kriiseissä, joihin emme ole osanneet varautua. Kun häiriötilanne on jo alkanut, on liian myöhäistä reagoida. Valtion johdon tukemiseksi tarvitaan kokonaisturvallisuutta tarkasteleva suunnittelu- ja valmisteluelin tukemaan erilaisiin kriiseihin tai mahdollisesti samanaikaisesti useampaan häiriötilanteeseen vastaamiseen. Tällä hetkellä siinä toiminnassa tukevat Turvallisuuskomitea sekä Valmiuspäällikkökokous. Niiden viranomaisyhteistyötä tukevaa roolia kannattaa nyt vallitsevassa tilanteessa vahvistaa ja mahdollisia kokonaisturvallisuuden kehittämistarpeita arvioida pidemmällä aikavälillä parlamentaarisesti tai muuten poikkihallinnollisesti yli hallituskauden katsoen.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Turvallisuuskomitea
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
tk@turvallisuuskomitea.fi
www.turvallisuuskomitea.fi